

SZAMOS MARIANN

Birkák

Anna szaladt lefelé az úton, sebesen hagyva maga mögött a házak előtt sorakozó gesztenyefákat és apró virágoskerteket. Könnyű nyári szandál volt rajta, és a mozgásának nekiütköző nyugodt levegő szellőként próbálta meglengetni barnapöttyös ruháját.

A fűvel sűrűn benőtt lejtő egy óriási diófát állított a faluból a mező irányában szemlélődő elé, ennek hús lombja alatt és hosszú, vastag ágain már javában folyt a munka. Melinda és Renáta anyjuk virágos köténykéit akasztották a nyakukba, és szoros csomót kötöttek egymás derekára, egy-egy elhasznált konyharuha rongydarabjaival a kezükben, várakozva az első szállítmány beérkezésére. Józsi és Csabi már dolgoztak a magasban, a fa két szép ágán munkálkodtak, karjuk és derekuk szabályos gyorsasággal emelkedett és süllyedt, amint kezük a kosárkából be és ki járt. Anna hallotta, ahogy a kerek diók a földre koppannak.

Amint odaért a fa alá, a kötényes lányok mellé térdelt, és a sarkára ülve pakolta ki a két nagy követ a kis vászonszatyrából; szürkék és simák voltak, tökéletesen alkalmasak diótörésre. Amíg az első kosár tartalmára vártak, Anna elmondta, hogy Borika azért nem tudott megint eljönni, mert a birkáknak „minden egyes nap és egész nap legelniük kell”, és hogy, igen, vakáció van, de mivel nincsen fiútestvére, lány létére kell kimennie velük a mezőre, sehogy sem tud elszabadulni. Anna eldöntötte magában, hogy amint itt befejezték a munkát, és mindannyian jóllaktak, visz neki is a fehér, ropogós, a kemény héjak között ikreként összebújó magvakból, és tanulás közben igyekszik kicsit felderíteni a barátnőjét, amiért délutánonként soha nem csatlakozhat hozzájuk.

Diótörőként Annának volt mondhatni a legkevesebb munkája. Elsimította a hepehupás föld fűcsomóit, elhajított két kisebb, alkalmatlankodó kavicsot, és a sötétbarna talaj felszínén lecsupasztított rétegen elhelyezte a kettő közül a szélesebb kődarabot. A láncra felfűzött munka négy szemének harmadik elemeként sújtott le számtalanszor a lába mellől felpillantó kő tenyérynyi párjával, hogy összetörje a kemény héjakat, és mindannyiuk számára megkaparintsa a finom termést, hogy aztán együtt osszák el a sok-sok begyűjtött diót. Természetesen csak a pucolás után, hogy az esetlegesen kibukkanó férges darabokat előre kiiktathassák az elosztásból, mindenféle konfliktusnak elejét véve. Az első darabokat azért mégis rögtön a szájukba süllyesztették, és elégedetten darabolták szét, majd morzsozták össze egész-

SZAMOS MARIANN (1988, Margitta) újságíró. A kolozsvári BBTE történelem-régészet szakán szerzett diplomát, majd a kulturális örökség védelme és kutatása területén mesteri képzésben részesült. Szakmai publikációi és közéleti-kulturális eseményekről szóló beszámolóit internetes honlapon és nyomtatott sajtóban láttak napvilágot. A Reggeli Újság tudósítója.

séges fogukkal. Jobban ment a munka, ha már az elején a pocakjukba került néhány darab a nekik édességnek számító finomságból, amit az égből szedtek, és hoztak le még zsengén a földre.

Az újabb sikeres gyűjtés után mindenki biciklikormányt ragadott vagy a hátsó kerék ülésének rácsozatára ült egy rövid, de annál fenéktörőbb útra a mezei focipályát jelző két, háló nélküli kapu egyikéig. Melike fogta a labdát a kezében, és jó szokásához híven, a többiek hangos felháborodására, már az első kanyarnál elejtette. Persze nem is az elejtéssel volt gond, hanem az elgurult labda megkeresésével. Anna nem ment velük, és nem volt biztos benne, hogy később csatlakozik hozzájuk, de megállt egy pillanatra, feléjük fordult, és a fejét csóválva elmosolyodott. Aztán az erdő széléig gyalogolt, egyforma, ruganyos léptekkel, hogy a házuk előtti, délelőtti találkozásuk idején tett ígéretének eleget téve köszönjön Borikának, és megossa vele a termés rá eső részét.

A tisztástól alig száz méterre, ahol csak elvétve voltak házak, a falu főutcájának meghosszabbításaként, a kitaposott ösvény mellett, már tisztán hallotta a birkák hangját. A fiatalabbak szüntelenül bégettek, a nagyobbak fejüket a fűre szegezték, és fáradhatatlanul-telhetetlenül legeltek. A nap kellemesen tűzött, és a már elvirágzott akácfák árnyékolta sűrű pázsiton megpillantotta Borikát, amint a nyáj közelében, felhúzott térdekel olvas. A kislány meghallotta, hogy Anna közeledik, elrugaszkodott a fatörzstől, felkapta a maga alá terített pokrócról a könyvjelzőt, és visszatevette a könyvébe, majd heves integetésbe kezdett. Anna visszaintegetett, és a megrakott szatyortól, amelyben minden eshetőségre felkészülve egy pár tornacipő is volt, össze-összegabalyodó lábakkal, melyeket a csomag megmegkopoogatott, futásnak eredt. Aztán hamar meg is állt, és sétára fogta az iramot, nehogy szétugrassza a nyolc birkát. Szép kis délutáni programot csinált volna maguknak! A gyapjasak azonban füttyültek rá, csak legeltek tovább.

A lányok megölelték egymást, olyan hevesen, hogy úgy tűnt, mintha nem is ketten lettek volna, hanem csak egyetlen kislány, aki ölelésével magába nyelt egy másikat. Megbotlottak, és majdnem elestek, mire hangos nevetésben törtek ki. Nagyon szerették egymást.

– Hogy haladtál? – kérdezte Anna, miközben letelepedtek a fűre terített piros-kék csíkos pokrócra, és előszedegette a zacskóba csomagolt dióbelet a szatyrából. Borika visszahelyezkedett a fatörzs mellé, elkezdte a szájába dobogálni a fehér diódarabokat. Jóízűen rágott, és odanyújtotta Annának az édes bodzaszörpöt, amit az anyukája készített. Anna jól meghúzta a bőrku-lacsot, és miután gondosan visszaszorította rá a dugót, hasra feküdt, és előkotort egy könyvet a cókómókjai közül. Felnyitotta még mindig kétszer kisebb vastagságban, mint ahol Borika tartott a saját kötetében – jóllehet tegnap óta neki is szépet kellett volna haladnia –, és nekilátott ő is olvasni. Egyforma volt a könyvjelzőjük – Anna nagypja vette őket a lányoknak

tavaly nyáron a város egyetlen, könyveket is áruló írószerboltjában –, és ugyanazt a kötetet bújták. Házi olvasmány volt.

– Nem akartál volna inkább focizni menni? – kérdezte Borika egy perc után.

– A fenét! Űgyis megint a kapuba akartak állítani – válaszolt Anna, és a tornacipőjére gondolva, oldalról rásandított a szatyorra. Legyintett egyet a válasz mellé, és folytatták az olvasást.

Borika egyszer csak azt kérdezte, mit jelent az a szó, hogy fakabát, mire Anna összevonta a szemöldökét, és a könyvbe bámulva mondta, ezzel a szóval már találkoznia kellett a huszadik oldalon, csak biztos megint lusta volt kiírni magának, és megkeresni az értelmező szótárban. Ezért halad hát mindig gyorsabban nála! Borika erre azt mondta, hogy nem igaz, de azért most sem volt nála a jegyzetfüzete, amiről persze hallgatott, és tüntetően esze ágában sem volt elkérni a szótárt. Anna nem kérte számon a füzet bemutatását, hanem ránézett, és közölte vele, hogy a fakabát nem más, mint a csendőr, és hogy feltétlen át kell másolnia magának a kimaradt szakakat, mert Kelemen tanárnő minden gyanús szóra rá fog kérdezni, és Borika megint fel fog sülni már a legelsónél. Aztán újra megegyeztek, hogy ezúttal nem fog, és ezért mindent el fognak követni, és hogy most már komolyan nekilátnak a munkának.

Egyik-másik birka közben elvonult az itatóhoz, amelybe Borika apja még kora reggel a nap felére elegendő mennyiségű vizet húzott fel a gémeskútból. Lépéseik alig hallható neszét duruzsoló pedálok csörgése zavarta meg. A bicikli aztán egyre hangosabban zötyögött a földúton, mintha szét akarna esni, és pukkanó hangok robbantak ki a kerekei alól, valahányszor egy alkalmatlankodó kavics került alájuk. A lányok a hang irányába kapták a fejüket. Az út, azaz a bicikli irányából csak Borika látszott, aki rögtön tudta, hogy Kelemen Ilona magyartanárnő közeleg. Anna fel akart ülni, de a barátnője leintette, hogy maradjon a helyén, ne mozduljon, hanem csak figyeljen, mert most a saját fülével is hallhatja, hogy mit kell kiállnia nap mint nap, és most megérti, miért teszi majd, amit tesz, nem törődve a következőkkel.

A bicikli egyre csak jött, és hallhatóan lassított a fához közeledve. Ahogy csupán néhány méterre került a lányoktól, és már látta a fának támaszkodó Borikát, a tanárnő – mert valóban ő volt az – elkiáltotta magát jó hangosan: „Be-e-e-e-e!” Borika behunyta a szemét, és összeszorította a szemhéját és a két öklét, Anna pedig hitetlen, tágra nyílt szemekkel és tátott szájjal hallgatózott mozdulatlanul, mint aki éppen most nyer bizonyosságot a lehetetlenről.

– Be-e-e-e-e-e! – hangzott el kiszélesítve megint, és most már látni lehetett a tanárnő szalaggal átkötött szalmakalapos fejét is, sovány nyakán ülő csontos arcának gúnyos mosolyát és röhögő szemét, de szándékosan egyikük sem nézett oda. – Be-e-e-e-e-e! Be-e-e-e-e-e! – egyre csak adta ki magából a birkahangokat, mintha csak jókedvében füttyülne, amint lassan elkerék-

pározott előttük, és még messziről is hallani lehetett a hangját, mintha csak énekelne. Nem is nézett vissza rájuk, csak elvihorászott kétkerekűjén.

Anna felült, ahogy a tanárnő távolodott, és értetlenül pislogott maga elé, majd Borikára. A kislány csak nézett a tanárnő után, hosszú percekig nem csinált mást, csak maga elé bámult összevont szemöldökkel, szájának egy baloldalt felfelé ívelő, dacos kis fintorával.

– Vilmosnál vannak a rajzszegek még, ugye? – kérdezte Borika hirtelen, ugyanazzal az arckifejezéssel. Józsi apjának vegyeskereskedése volt, és az elemelt szegeket Vilmosnak adta megőrzésre.

– Igen, nála – válaszolt Anna.

– Mondd meg neki, hogy holnap hozza el őket – szólt határozott, elszánt tekintettel. Anna most kipirulva nézett rá, de nem mondott semmit, csak újra bölintott, és mire tudomásul vette az immár elkerülhetetlent, barátnője újra kinyitotta a kölcsönkönyvet, és folytatta az olvasást. Be kellett fejezniük a fejezetet naplemente előtt.

Vajas kenyér

Anya minden koldust névről ismert az utcánk két kilométeres körzetében, azokat pedig, akik a város más pontjain, más lakónegyedeiben jöttek mentek, az arcukról. A lyukas, mocskos ruhadarabjaik, kisebb-nagyobb batyuik, az elviselhetetlen bűz, ami mindannyiukból áradt és hűségesen követte őket, összemosta ezeket az embereket. Egyedül az arcuk különböztette meg őket egymástól – az arcuk, amely valóban az övék volt, ellentétben minden mással, ami náluk volt vagy amit valaha a magukénak mondtak –, ellentétben a nevükkel, amit az idő öklei gyakran kitöröltek a saját emlékezetükből is, oly sok minden mással együtt.

Anya nem volt tagja a városban működő jótékonyági egyletek és egyházi szervezetek egyikének sem. Ehelyett sokat beszélgetett a városban élő kinézett társadalom tagjaival, és miután összeismerkedett velük, felmérte a helyzetüket és az élethez való viszonyulásukat, néhányukat meghívta hozzájuk. Nem a hideg miatt, hisz a vendégek nyáron mintha többen lettek volna, hanem beszélgetni akart velük, kimosdatni és megetetni őket. Legalábbis hosszú ideig ezt gondoltam.

A szabály az volt, hogy először megfürödnek, mert még azok is, akiket többször láttam jönni magam is – hetente vagy kéthetente –, az utolsó találkozás óta eltelt idő alatt rettenetes büdösen kerültek elő. Tiszta ruhát kaptak, amelyet mi már nem hordtunk, a gyerekek az én kinőtt ruháimba és kardigánjaimba bújtak bele, nem egyszer viszontláttam rajtuk az utcán.

Egyesek, akik gyakrabban jöttek, velünk ebédeltek vagy maradtak vacsorára, anyám órarendjétől és diákjaitól függően. Apámnak egy idő után nem volt sem ereje, sem türelme, hogy nemet mondjon neki. Végigették az aznapi menüt, és elmesélték életük kanyargós, zuhatagokkal tördelt folyójának zátonyokkal teli, lelassult csordogálását – olyan zátonyokét, amelyeken legtöbbször a környezetük akadt fenn, de ők maguk valahogy tovább folytatták útjukat. Azt hiszem, ők csodálkoztak jobban, hogy társaságra és igaz hallgatóságra letek, és egy időre visszanyerték mindannak egy részét, amit legtöbbször önhibából vagy a családjuk támogatásának, esetleg csak szeretetének hiányában elvesztettek.

Alig lehetett rájuk ismerni, különösen a férfiakra, akik többnyire meg is borotválkoztak apám régi készletével, amit egy németországi kiránduláson vásárolt magának az után, hogy felvételt nyert a tanári szakra. Ilyenkor a hajukból is mindig lenyestek hosszabb-rövidebb fürtöket, mert mindig volt anyag, amiből dolgozzanak, felbukkanásaik időközzeitől függetlenül. Jó órát töltöttek el a fürdőszobában, amelyet azelőtt is a ritkán, később pedig az egyre ritkábban előforduló vendégségek számára tartottunk fenn, különösen, amikor anya és gyermeke együtt foglalta el a helyiséget. Mindkét fürdőszoba nagyon kényelmes volt, és nagyon sajnáltam, amikor apa áthelyezése miatt elvesztettük a kirendelt első emeleti, bútorozott lakást, pedig a költözésnél még nem is sejtettük, hogy hová kerülünk. Néha, amikor gyerekes kedvemben vagyok, még ma is azt kívánom, bárcsak soha ne derült volna ki!

Távozásuk után még napokig volt jó a közérzetük, vigyáztak új külsejükre, amennyire és ameddig tudtak, és többen is menhelyeken aludtak. Persze csak ideig-óráig, amíg az utca újra magához nem szólította őket. Csillogó szemmel, a tisztaságtól és a boldogságtól ragyogó arccal, jóllakottan távoztak, és milliószor csókoltak volna kezet, sőt, biztosan tudom, hogy akár lábat is, ha anya hagyta volna nekik. De anya, az én csodaszép anyám csak kezet fogott velük, mindkét kezével megszorítva a ráncos, bütykös, hajdani munkás évektől, majd a szemétnben kotorászva tönkrement, örökké ápolatlannak tűnő csavargókezeket, és sugárzó mosolyával engedte el őket. Azt hiszem, ők sem tudtak ellenállni a jóságának, ami nem csak meghatotta, de őszinteségre is bátorította őket. Magukkal vihették a mosolyát, és ez láthatóan elég volt nekik, ahogy nekem is. Nem fogtam fel annak a valóságnak a súlyát, amelyben ezek az emberek a világ minden számomra adott és ezért normálisnak ható kényelmétől távol éltek, és hogy amint kiteszik a lábukat az ajtónkon, visszatérnek abba a másik valóságba, amit az őket kiközösítő társadalomhoz tartozók nyugodtan nevezhetnének nemlétnek.

Egyikük-másikuk mindig visszajött, de sokuknak nem volt lehetősége újra részesülni anya anygali jelenlétében. Valóban anygali volt, de a földi paradicsom, melyet maga körül, másoknak teremtett, idő előtt kivetette magából, és alig töltötte be harmincadik életévét, amikor meghalt. Az, hogy

az égben lakozó lelkek seregét üdvözíti jelenlétével, egyáltalán nem érdekelt sem engem, sem apát. Apát különösen nem. Őt kevés dolog érdekelte ezután. Úgy éreztem, én is egyre kevésbé. Ma már tudom, ez is másképp van.

Sokáig azt hittem, pusztán jótékonykodásból engedte be őket hozzánk, mert jótét lélek volt, és tényleg a szíven viselte a szomszédos utcákban élő emberiség sorsát, de később rájöttem, hogy a többségüket – valódi jószágát bizonyítandó azokat kivéve tehát, akiket nem – személyesen ismerte még azelőttől, hogy koldussá váltak volna. Barátok voltak és ismerősök, akikről nem feledkezett meg, még ha azok elveszítették is minden emberi méltóságukat, és tulajdonképpen megszűntek embernek számítani. Feri bácsi például, aki bármilyen köhögési rohamokkal fullasztott napokon volt is túl, valahányszor anya felhívta, hogy rendbe szedje magát, udvariasan mindig előre engedte őt, és az időjárástól függetlenül, napsütésben is alaposan lábat törölt, mielőtt átlépte volna a küszöböt. Megszámlálhatatlanul sokszor állt már meg az előszobában, amikor egy éve biztosra vettem, hogy anya felajánlja neki, lakjon velünk egy darabig. Persze nem költözhetett hozzánk, erről szó se lehetett, de anya nem volt hajlandó tudomást venni az okokról. Szerintem a bácsi számára a költözés nem volt kérdés vagy kérés tárgya. Maradt még benne talán több is egy morzsányi önérzetnél, amellyel a rendes és rendetlen körülmények között egyformán rendkívül sértő ajánlatra „Köszönöm, nem”-mel válaszolt volna, de apa határozottsága miatt soha nem tettük ki ennek a megaláztatásnak. Anya akkoriban kezdte el rendszeresen látogatni a kórházakat.

Hatéves voltam, és világosan emlékszem rá, ahogy egy megmosdatott kisfiúval ültünk a nappalink csupasz padlóján, és mindketten ugyanazt rajzoltuk: magunkat és az anyukánkat. A fiúcska talán három évvel lehetett idősebb nálam, tizenegy évesnél biztosan nem volt több, és meglepett, hogy az ő rajzlapján is csinos, takaros szereplőket láttam, nem csavargókat: az enyémhez hasonló, csinos ruhában és magas sarkú cipőben sétáló anyukát, aki az iskola nagy, szögletes épülete felé vezet uniformisban mellette igyekvő kisfiát. Nem tudtam elképzelni, hogy talán nem is olyan rég mindez valóság volt, a kisfiú iskolába járt, az anyukája munkába sietett, és nem az utcán kellett átküzdeniük magukat a napokon. Anya letette mellénk a két nagy karéj vajjas kenyeret, majd visszaült a másik anyához, és tovább beszélgettek, miközben mi jóízűen majszoltunk. Ez az anyuka is egyike volt azoknak a vendégeknek, akik többször visszajöttek, és a velük való találkozásoknak köszönhetően – anya utólag elismert érdemeként –, már gyerekként rájöttem, hogy ezek a csavargók többek, mint éhes szemű kutyák, akik annak ellenére, hogy dühös elborzadással és kavargó gyomorral átnézünk rajtuk, hívatlanul melléd ülnek, és bánatos képpel várják, hogy dobj nekik valamit, miközben minden erejüket megfeszítve igyekeznek fegyelmelni magukat. Megértettem, hogy van történetük, amelyet meg lehetne ismerni,

ha érdekelne bárkit is, ha a tisztaságot és tisztességet sértő körülményeik és alkalmankénti kellemetlenkedéseik megengednék, hogy az emberek egyáltalán tudomást vegyenek róluk.

Utolsó emlékem anyáról ehhez a kisfiúhoz kapcsolódik. A rajzolás délutánt követő harmadik napon megint kórházba kellett mennie, de ez az utazás más volt, hiába vártam haza. Mégis hónapokig hittem, hogy nemsokára megjön, mert azt mondták, hogy így lesz, és aztán még sokáig ismételték fásult kíméletességgel. Nehéz volt elfogadni, hogy a nemsokára soha nem jön el. Még a temetésen is azt vártam, hogy kecses lépteivel a kapuban terem, kézen fog, és elsétálunk. A kisfiút, akivel együtt rajzoltunk, Bencének hívták, és a vajas kenyeres nap óta nagyfiú lett, én pedig gimnáziumba járó nagylány, végzős diák. Megismerem az utcákon, mindig máshol téblábol. Lopva ránézek, de már biztosan tudom, hogy ő nem ismer meg engem, egyszer sem fogja viszonzni a pillantásom, mert ő senkire sem néz. A földet nézi.